

Yhdessä enemmän

- kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun

Matkailun tiekartta
2015-2025

Vuosien 2015–2016 toteuma

I. Johdanto

Suomen matkailun kasvun ja uudistumisen tiekartta 2015–2025 tukee Suomen matkailuelinkeinon kasvua ja uudistumista. Päämäärä on, että Suomi on vuonna 2025 Pohjois-Euroopan ykkösmatkailukohde. Tiekartan teema on ”Yhdessä enemmän”. Sen strategiset painopisteet ovat:

1. Matkailukeskusten ja yritysverkostojen teemapohjaisen yhteistyön vahvistaminen sekä uudet avaukset tuotekehityksessä, myynnissä ja markkinoinnissa
2. Kilpailukykyisen ja monipuolisen tarjonnan kehittäminen matkailun ja muiden alojen rajapinnoista
3. Markkinointitoimenpiteiden vaikuttavuuden lisääminen ja tuotteiden helppo ostettavuus
4. Kasvua ja uudistumista tukevan, kilpailukykyisen matkailun toimintaympäristön varmistaminen.

Tässä toteuma-analyysissä käydään lyhyesti läpi tiekartan toteumatilanne vuosilta 2015–2016. Tietoa on kerätty sidosryhmäkyselyllä elo-syyskuussa 2016, tilastoista sekä muista rekistereistä.

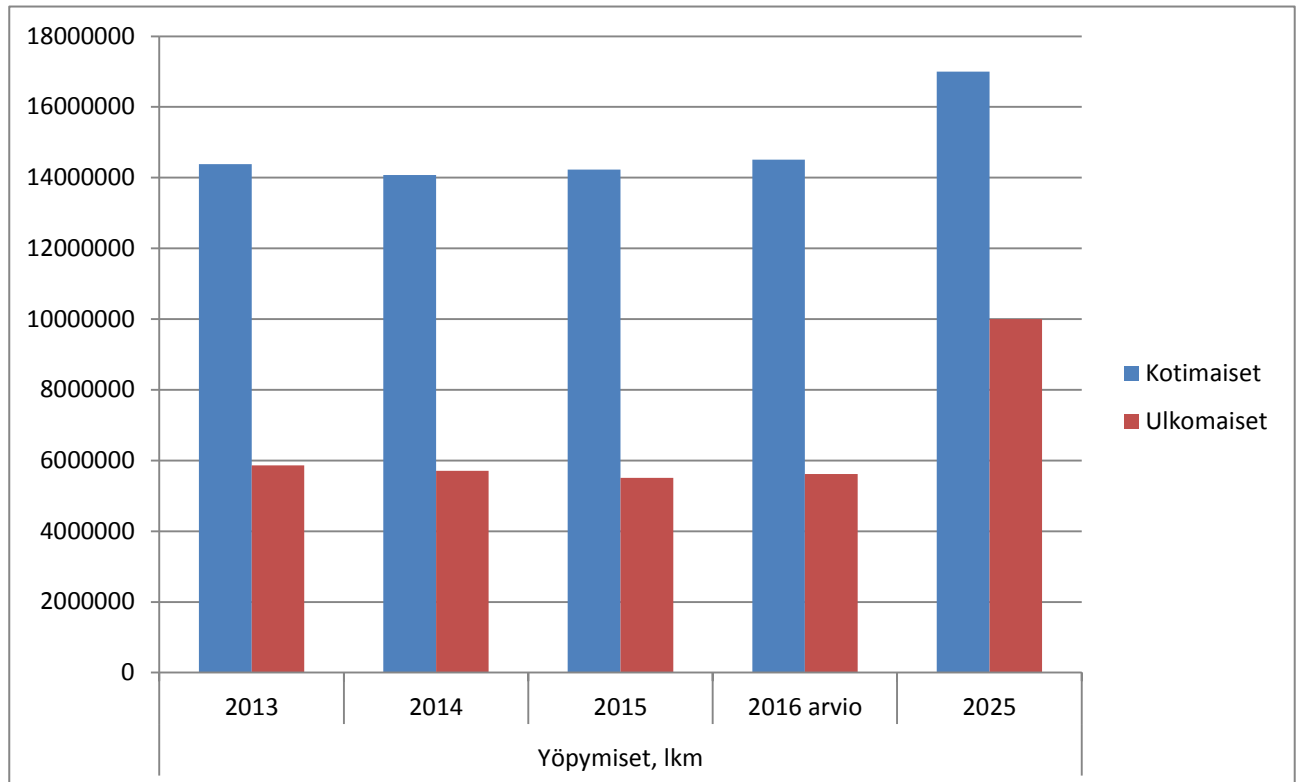
II. Määrälliset tavoitteet vuoteen 2025

Matkailualan määrälliset tavoitteet vuoteen 2025 ja tilanne vuosina 2013 - 2015:

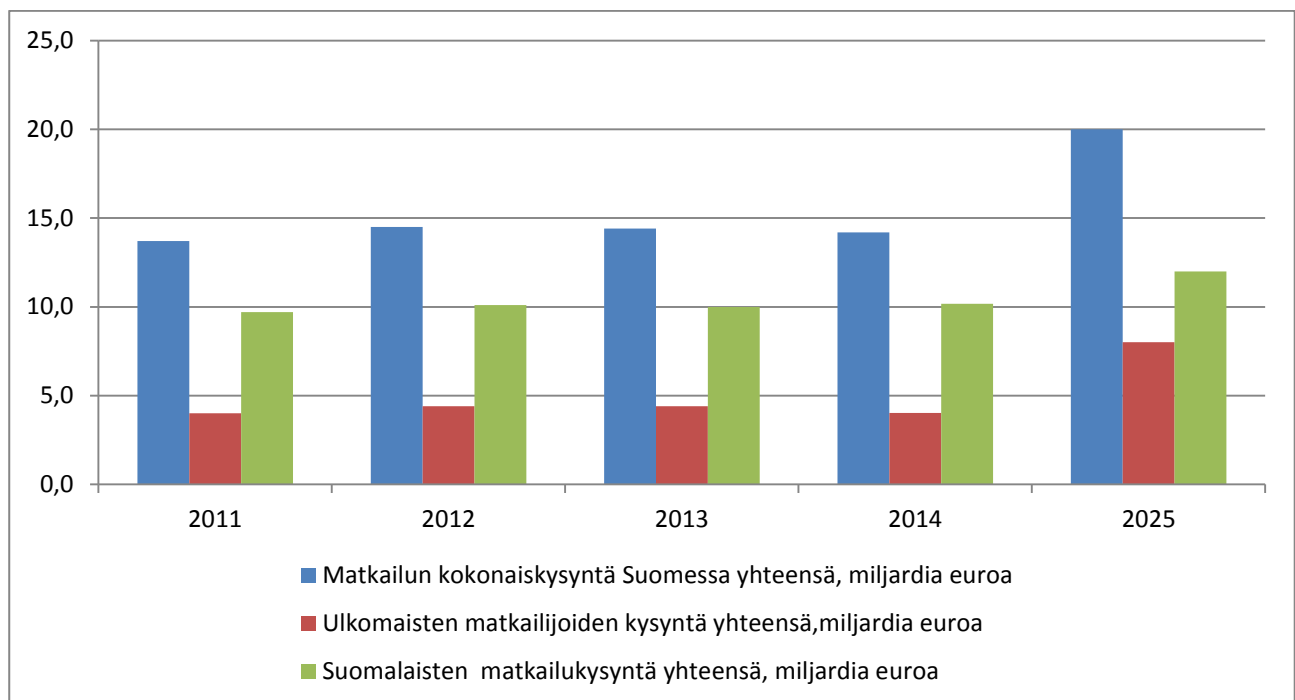
Määrälliset kasvuennusteet				
	2013	2014	2015	2025
Matkailukulutus	14,4 mrd. €	14,2 mrd. €	-	20 mrd. €
Vientiin rinnastettava matkailutulo	4,4 mrd. €	4 mrd. €	-	8 mrd. €
Matkailun suora arvonlisä bkt:sta	2,5 %	2,5 %	-	3,0 %
Matkailuklusterin yritysten liikevaihto	17 mrd. €	18,6 mrd. €	18,7 mrd. €	29 mrd. €
Matkailun aikaansaama työllisyys (osa- kokoaikaiset palkansaajat)	137 800	139 200	na	180 000
Kotimaiset rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet	14,4 miljoonaa	14 miljoonaa	14,2 miljoonaa	17 miljoonaa
Ulkomaiset rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet	5,9 miljoonaa	5,7 miljoonaa	5,5 miljoonaa	10 miljoonaa
Kansainvälisten kongressien delegaatit	72 000	79 000	76 000	90 000
Kansallispuistojen kävijämäärä	2,3 miljoonaa	2,3 miljoonaa	2,6 miljoonaa	3,7 miljoonaa
Matkailun pääomasijoitukset	1,1 mrd. €	1,15 mrd. €	1,2 mrd. €	2 mrd. €

Lähde: Tilastokeskus, MEK, FCB, WTTC, Oxford Economic

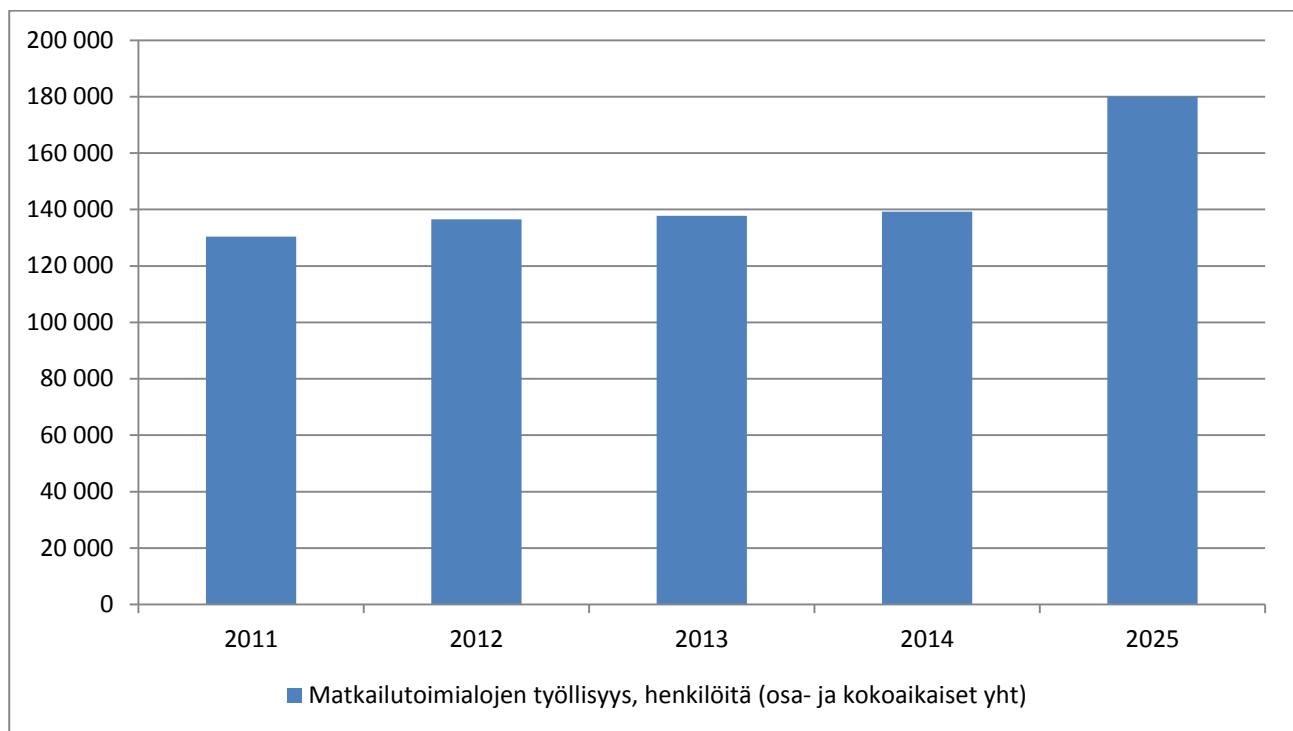
Kuvio 1: Kotimaiset ja ulkomaiset yöpymisvuorokaudet

Kuvio 2: Matkailun kysyntä

Kuvio 3. Matkailutoimialojen työllisyys, henkilöitä (osa- ja kokoaikaiset yhteensä)

Toimenpiteet kasvun aikaansaamiseksi

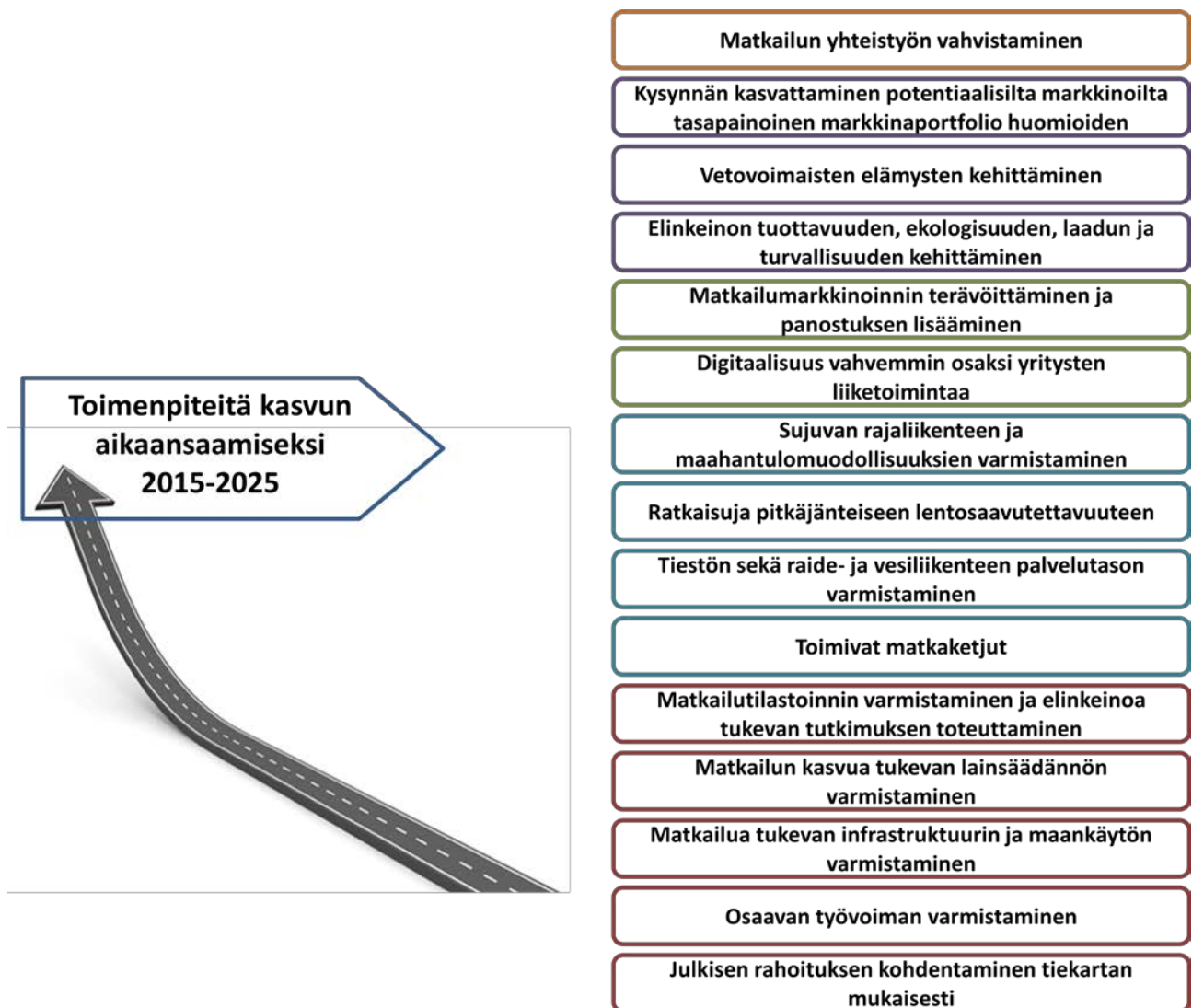
Tiekartan tavoitteita edistävät useat toimenpiteet. Ensimmäisenä oli tavoitteena käynnistää kasvua ja uudistumista tukevat strategiset projektit vuosille 2015–2018. Näistä käynnistyneitä ovat:

1. Finrelax – Suomesta hyvinvointimatkailun kärkimaa
2. Merellinen saaristo kansainvälisesti tunnetuksi
3. Finland Stopover – Suomi johtavaksi stopover-maaksi
4. Matkailutuotteet digitaalisesti löydettäviksi ja ostettaviksi

Ei käynnistynyt:

5. Kestävän vesistömatkailukeskittymän BCD-demonstraatio-hanke (biotaloutta, cleanteciä ja digitaalisuutta hyödyntäen)
6. Matkailun strategisen ohjelman valmistelu ja käynnistäminen.

Kärkihankkeiden lisäksi tiekartassa on useita toimenpiteitä, joiden toteutumiseksi tulee tehdä sekä julkisen että yksityisen sektorin yhteistyötä.

Tammikuussa 2015 julkaistu matkailun tiekartta on lähtenyt toteutumaan pääasiassa hyvin. Hyvin edenneitä toimenpiteitä ovat mm. kasvuohjelmat Stopover, Finrelax ja Merellinen saaristo, teemapohjainen kehittäminen kuten OutdoorsFinland, CultureFinland, ruokamatkailu, sosiaalisen median hyödyntäminen osana matkailun edistämistä sekä matkailun tilastoinnin ja tilastojen jakeluratkaisujen kehittäminen.

Heikommin ovat edistyneet mm. yritysten laatuprosessien uudistaminen vastaamaan asiakkaan kasvavia tarpeita, uusien mallien kehittäminen lentoliikenteen edistämiseksi, markkinoinnin ja myynnin edistäminen uusia teknologiainnovaatioita ja prosesseja hyödyntämällä.

Lainkaan eivät ole edenneet matkailun strateginen ohjelma, nuorten matkailijoiden ja yrittäjien näkemysten kokoaminen/hyödyntäminen, sähköveron alentaminen ja Visit Finlandin rahoituksen nostaminen.

Tarkemmin tiekartan toteutumista on arvioitu jäljempänä asteikolla 0-5 ja liikennevaloilla:

- 0) toimenpidettä ei ole toteutettu - punainen
- 1) toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu - punainen
- 2) toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa - keltainen
- 3) toimenpiteestä on toteutettu yli puolet - keltainen
- 4) toimenpide on lähes kokonaan toteutettu -vihreä
- 5) toimenpide on toteutettu -vihreä

Lisäksi tuodaan esiin toimenpide-esimerkkejä.

Maailma on myös jo parissa vuodessa muuttunut ja erityisiä toimenpiteitä tulisi kohdistaa mm. kiinalaisten matkailijoiden erityistarpeisiin. Lisäksi digitaalisuuden hyödyntämiseen osana yrityksen liiketoiminnan kehittämistä tulee panostaa entistä voimakkaammin.

1 Tuloksellinen ja ennakoiva yhteistyötapa ja kumppanuudet

1.1 Matkailun yhteistyön vahvistaminen

Toimenpiteet	Tehtyjä toimenpiteitä esim.	Toteuma 08/2016
1. Valmistellaan ja käynnistetään matkailun poikkihallinnollinen sateenvarjo- (strateginen) ohjelma	Ohjelmaehdotusta ei hyväksytty osaksi hallitusohjelmaa 2015.	0)toimenpidettä ei ole toteutettu
2. Nimitetään ajallisesti määritellylle toimikaudelle korkeantason matkailuklusterin pyöreän pöydän ryhmä	Työryhmä on nimetty kaudelle 2016–2018 ja työskentely on aloitettu.	5)toimenpide on toteutettu
3. Kannustetaan yrityksiä verkostoitumaan, myös yli toimialarajojen, paremman kannattavuuden, alueen kiinnostavuuden ja lisäarvon aikaansaamiseksi	Uusia verkostomaisia rajat ylittäviä tuotteita on syntynyt mm. osana kasvuohjelmia ja rajat ylittäviä yhteistyöhankkeita kuten VAE.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
4. Vahvistetaan Arktisen alueen, Itämeren, Pohjoismaiden ja EU-maiden välistä matkailuyhteistyötä alueen vetovoimaisuuden lisäämiseksi erityisesti kaukomarkkinoilla	Yhteistyötä on tehty eri tasoilla, mm. yhteispohjoismaiset markkinointikampanjat Kiinassa ja USAssa sekä selvitystyö Barentsin alueen matkailun laatu- ja ympäristömerkeistä toimijoiden käyttöön.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

2 Uutta matkailun liiketoimintaa ulkomailta vahvan kotimarkkinan rinnalle

2.1 Kysynnän kasvattaminen potentiaalisilta markkinoilta tasapainoinen markkinaportfolio huomioiden		
2.2 Vetovoimaisten ja monipuolisten elämysten kehittäminen		
Toimenpiteet	Tehtyjä toimenpiteitä esim.	Toteuma 08/2016
5. Suomi johtavaksi Stopover -maaksi	TEM:n rahoittama ja Visit Finlandin operoima Stopover Finland -kasvuohjelma etenee suunnitellun aikataulun mukaisesti.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
6. Suomesta hyvinvointimatkailun kärkimaa – Finrelax	TEM:n rahoittama ja Visit Finlandin operoima Finrelax-kasvuohjelma etenee suunnitellun aikataulun mukaisesti.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
7. Merellinen saaristo kansainvälisesti tunnetuksi	TEM:n rahoittama ja Visit Finlandin operoima Merellinen saaristo -kasvuohjelma etenee suunnitellun aikataulun mukaisesti.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
8. Matkailun tuotetarjonta terävämmäksi	Visit Finland tukee yrityksiä tuotetarjonnan kehittämisessä ja tuotekehityksen edistämässä.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
9. Valtakunnallisten teemapohjaisten katto-ohjelmien, OutdoorsFinland (luontoaktiviteettien kehittäminen) ja CultureFinland, uudistaminen ja rahoittaminen	Visit Finland operoi OutdoorsFinland- ja CultureFinland-ohjelmia, joista ensimmäinen rahoitetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta ja jälkimmäinen OKM:n ja Visit Finlandin yhteistyössä. Painopistettä on siirretty markkinoitavan ja myytävän tuotetarjonnan kehittämiseen. Lisäksi käynnistynyt Rural Finland -valtakunnallinen matkailun koordinaatiohanke	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet

10. Kiertomatkailuun sisältöjä kulttuuria hyödyntäen	CF ja OKM kutsuneet matkailureittitoimijoita koolle tavoitteena aktivoida matkailuteiden toimintaa, yhdistellä erilaisia matkailusisältöjä ja lisätä yhteistyötä reitti-, matkailu- ja kulttuuritoimijoiden välillä. Euroopan neuvoston kulttuurireittitoiminnasta on valmistumassa selvitys. Luova Matka- ESR-hanke tuotteistaa kulttuuri-matkailutuotteita sekä kehittää yhteistyömalleja kulttuuri- ja matkailutoimijoiden välille.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
11. Ruoka vahvemaksi osaksi matkailuelämystä	Vuonna 2015 toteutettiin 1. kansallinen ruokamatkakilpailu (HH, OKM, VF, TEM). Ruokamatkailustrategiassa (MMM, VF, Haaga-Helia amk), jonka jalkautus käynnissä, painopisteinä ovat suomalainen ja paikallinen ruoka ja ruokakulttuuri, suomalaisen ruoan puhtaus ja hyvinvointia edistävät vaikutukset sekä innovatiiviset ja uudet ruokailmiöt. Useita alueellisia hankkeita.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
12. Uudet nousevat niche-teemat	Tekes on rahoittanut luksusmatkailuhanketta ja muita uusia avauksia. AV-alan kannustinjärjestelmän kokeilu käynnistyy vuonna 2017.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu

2.3 Toiminnan kehittäminen		
2.3.1 Kohti vihreämpää ja kestävämpää matkailua		
13. Kestävän vesistömatkailukeskittymän BCD-demonstraatio- hanke (biotaloutta, cleanteciä ja digitaalisuutta hyödyntäen)	Hanke ei ole saanut vielä rahoitusta. Kokonaisuus on nostettu osaksi Sinisen biotalouden kehittämisohjelmaa.	0)toimenpidettä ei ole toteutettu
14. Lisätään tiedottamista ja koulutusta kestävyiden ja vastuullisuuden tärkeydestä ja asiakkaiden ympäristö- ja kulttuuritietoisuuden kasvusta Suomen kilpailutekijänä	Nostettu strategioissa korkealle ja tematiikkaan liittyviä hankkeita, selvityksiä ja tilaisuuksia on toteutettu. Tiedottamista ja koulutusta edistetään mm. verkkosivuille kerätyn tiedon avulla (esim. vuonna 2016 avattu kulttuuriympäristomme.fi-verkkopalvelu).	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
15. Kannustetaan matkailuyrityksiä huomioimaan oman liiketoimintansa kehittämisessä ympäristöllinen ja kulttuurillinen vastuullisuus	Asia on huomioitu strategioissa ja ohjelmissa sekä eri tapahtumissa.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
16. Viestitetään tehdyistä toimenpiteistä asiakkaille osana markkinointiviestintää	Suunnitelma asian edistämiseksi on laadittu.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
17. Lisätään tietoisuutta ja käytännön tietoa ilmastonmuutokseen sopeutumisesta	Kansallinen ilmastonmuutoksen sopeutumis suunnitelma on hyväksytty vuonna 2014. Asiasta raportoidaan osana ilmastovuosikertomusta. Asia on huomioitu eri raporteissa mm. ”Merenkulun ja matkailun riskien ja mahdollisuuksien identifiointi arkisella alueella”	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
18. Monipuolistetaan matkailupalvelutarjontaa sääolojen mukaan muunneltavaksi – mahdollisuus ympärivuotisuuden ja kannattavuuden kasvattamiseen	Parhaillaan käynnissä olevassa VirKein-hankkeessa etsitään uusia luontomatkailun liiketoimintamahdollisuuksia.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
19. Tuetaan tulevaisuuden kuluttajien kestäviä valintoja tukevia ratkaisuja	Tekes rahoittaa kestäviä valintoja biotalous- ja cleantech-painotteisissa yritys- ja tutkimushankkeissa myös matkailuelinkeinon tukemiseksi.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
2.3.2 Jatkuva laadun kehittäminen asiakas keskiössä		

20. Kannustetaan yrityksiä uudistamaan laatuprosessejaan vastaamaan asiakkaan kasvavia tarpeita	Visit Finland on määritellyt teemakohtaiset tuotesuosituksset, joissa korostetaan laadun merkitystä. Laatutonni-valmennusohjelmaa on jatkettu.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
21. Kannustetaan yrityksiä toimintaympäristön ja tulevaisuuden kuunteluun toiminnan uudistamiseksi esimerkiksi hyödyntämällä sosiaalisen median kautta tulevaa viestiä	Ei systemaattista toimintaa.	0)toimenpidettä ei ole toteutettu
22. Kannustetaan hyödyntämään entistä vahvemmin olemassa olevia laadun kehittämisen työkaluja	Matkailualan toimijoille räätälöityä Laatutonni-ohjelmaa markkinoidaan monin tavoin. Laatuasioihin keskittyvä tilaisuus alan yrityksille ja laadun kehittäjäorganisaatioille järjestetään vuosittain.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
23. Kannustetaan yrityksiä kehittämään strategista yritysjohtamisosaamista tavoitteena laatujärjestelmien mittaaminen ja sertifiointia	Toiminnan kehittämisen ja laadun merkitystä on viestitty toimialan yrityksille.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
24. Edistetään uudistettujen Visit Finlandin vientikelpoisuuden kriteerien ja tuotesuosituksen käyttöä laadukkaan tarjonnan kehittämisessä	Vientikelpoisuuskriteereistä ja teemakohtaisista tuotesuosituksista on viestitty monin eri tavoin niin yrityksille kuin alan kehittäjäorganisaatioille. Kriteereistä ja suosituksista muistutetaan. Visitfinland.com:in MyStay -palveluun kerätään tuotetietoja. Palveluun pääsy edellyttää kriteerien ja suosituksen täyttämistä.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
25. Nostetaan menestystarinoita esille alan eri tilaisuuksissa ja julkaisuissa	Alan tilaisuuksissa on ollut yritysten puheenvuoroja.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
26. Nimetään nuorista potentiaalisista matkailijoista ja nuorista yrittäjistä "tulevaisuuden neuvottelukunta"		0)toimenpidettä ei ole toteutettu

2.3.3 Turvallisuus Suomen kilpailueduksi – osa Suomi-kuvaa		
27. Varmistetaan toimiva turvallisuuskulttuuri niin matkakohteissa kuin yksittäisissä matkailuyrityksissä	Tukes osallistuu aktiivisesti eri toimijoiden järjestämiin työpajoihin ja koulutustilaisuuksiin. Spek on päivittänyt Matkailualan turvallisuuspassi -koulutuksen oppikirjan Turisti turvassa keväällä 2016 ja se markkinoi koulutusta. Lapin amk/Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti mm. julkaissut matkailun turvallisuustyökalut mikro- ja pk-yrityksille (EN, FI); käynnistänyt Reila reittimerkinnot turvallisiksi -hankkeen, pilottialueena Lappi 2015-2018, www.reittimerkinnot.fi (MH, PL)	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
28. Toteutetaan Lapissa kehitettyä Matkailun turvallisuusverkoston toimintamallia myös muualla Suomessa	Ei ole levinnyt odotetusti.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu

3 Kohderyhmiä puhutteleva matkailumarkkinointiviestintä ja helppo ostettavuus

3.1 Suomen matkailumarkkinoinnin terävöittäminen ja panostuksen lisääminen		
Toimenpiteet	Tehtyjä toimenpiteitä esim.	Toteuma 08/2016
29. Varmistetaan ja kasvatetaan pitkällä tähtäimellä Visit Finlandin toimintaan osoitettuja julkisia panostuksia		0)toimenpidettä ei ole toteutettu
30. Tehostetaan matkailumarkkinointia lisäämällä Team Finland-yhteistyötä	Team Finland -toimijoita on osallistunut entistä laajemmin Visit Finlandin kohdemarkkinoilla järjestämiin tapahtumiin. Visit Finland toimittaa matkailun edistämismateriaalia UM:n ja muiden TF-toimijoiden järjestämiin tilaisuuksiin ja toimenpiteisiin myös maihin, jotka eivät tällä hetkellä ole VF:n määrittelemiä kohdemarkkinoita. Visit Finlandilla on työn alla materiaalipaketti Team Finland -toimijoille, joka saataneen markkinoille v. 2017 alussa.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
31. Hyödynnetään tehokkaammin monikanavaisesti ja -tahoisesti politiikan ja julkisuuden henkilöiden, Joulupukin, kaupallisten yritysten, kansainvälisten tapahtumien, teemavuosien, kulttuurin ja kansainvälisesti tunnettujen suomalaisten kulttuurihenkilöiden (esim. Sibelius ja Aalto) tuotantoja, median ja markkinoinnin yhteyksiä	Asiaa on edistetty monilla erilaisilla toimenpiteillä eri puolilla Suomea (Alvar Aalto, Sibelius-juhlavuosi, Tove Jansson jne). Suomi100 -juhlavuonna 2017 järjestetään useita tapahtumia sekä Suomessa että ulkomailla, joissa hyödynnetään julkisuuden henkilöitä, muiden toimialojen yrityksiä sekä monipuolisesti eri kulttuurialojen yhteyksiä. VF:n operoima Luova Matka -hanke ja Culture Finland teettävät suomalaisen nykymusiikin esille tuomiseksi musiikkivideo-koosteen ja jakavat sen kaikkien Team Finland -tahojen käyttöön. Joulupukki Aasiassa –hanke ja joulupukki mukana monissa kv-matkailutilaisuuksissa.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

32. Nostetaan kansallispuistot ja Unescon maailmanperintökohteet matkailualueiden markkinoinnin kärkikohteiksi ja nykyistä vahvemmin osaksi Suomen matkailun maakuva	Visitfinland.com esittelee Suomen kansallispuistoja laajasti erilaisten aktiviteettien näkökulmasta. Kansallispuistojen tarjoamia elämyksiä markkinoidaan verkossa ja sosiaalisen median kanavissa. Metsähallitus tekee läheistä yhteistyötä katto- ja kasvuohjelmien toimenpiteissä, jotta kansallispuistojen monipuolisuus tulee esille juuri eri teemojen kautta. Maailmanperintökohteet huomioidaan Culture Finlandin toimenpiteissä. VF vie mm. useita ulkomaisia matkanjärjestäjiä ja median edustajia vierailemaan kansallispuistoihin kaikkien PR- ja tutustumismatkojen yhteydessä. Sekä verkkosivustoilla mm. Eraluvat.fi sekä retkikartta.fi – sivustost että asiakaspalvelussa on mahdollista asioida useilla kielillä.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
33. Tiivistetään alueellisen ja kansallisen tason markkinointiyhteistyötä yhtenäisempien viestien aikaansaamiseksi ja kokonaispanostuksen lisäämiseksi	Visit Finland on kesän 2016 aikana suunnitellut malleja, joilla mahdollistetaan tiiviimpi partneruus VF:n ja alueellisten matkailuorganisaatioiden välille. Mallit on esitelty alueellisten asiantuntijoiden verkostolle. Verkostolta saatujen kommenttien perusteella partnerimalleja hiotaan ja keskustelut partneripakettien sisällöistä ja markkinointipanostusten volyymeistä käynnistyvät syksyn 2016 aikana. Alueorganisaatiot ovat osallistuneet aktiivisesti kansallisen tason ohjelmiin ja toimenpiteisiin sekä alueiden väliseen yhteistyöhön.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
34. Räätylödään markkinointiviestit ja kohtaamispaikat sopivaksi	Visit Finlandin toteuttamien kasvuohjelmien fokuksessa on ollut teemakohtaisen sisällön	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

<i>kohderyhmälle markkinapotentiaalin hyödyntämiseksi ja varmistetaan ostettavien tuotteiden näkyminen</i>	kohdistaminen potentiaalisimmiksi indentifioituille kohderyhmille sekä tuotteiden ostettavuuden helpottaminen. Kohdemarkkinoilla toimivien matkanjärjestäjien kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Kohderyhmät etsivät ja löytävät ideoita matkakohteista omista tutuista online- tai offline jakelukanavistaan, joihin suomalaista matkailutarjontaa on ohjelmien myötä saatu jo merkittävästi lisättyä. Yhteisillä markkinointikampanjoilla matkanjärjestäjien kanssa kohderyhmät tavoitetaan laajemmin ja tehokkaammin kuin markkinoimalla Suomea yksin. Alueorganisaatioissa on toteutettu lukuisia toimia asian edistämiseksi.	
<i>35. Hyödynnetään sosiaalista mediaa osallistamalla matkailijat markkinointiviestintään ja panostamalla uusiin houkutteleviin ja tarinallisiin sisältöihin</i>	Visit Finland ja alueorganisaatiot markkinoivat aktiivisesti sosiaalisessa mediassa hyödyntäen sen tarjoamia mahdollisuuksia monipuolisesti. Visit Finland tuo omiin kanaviinsa (Facebook, Twitter, Instagram, Pinterest yms.) uutta sisältöä lähes päivittäin ja lisäksi tehdään läheistä yhteistyötä useiden kohdemarkkinoilla suosittujen bloggareiden ja vloggareiden kanssa. VF varmistaa kohderyhmän tavoitettavuuden eri markkinoilla hyödyntämällä kussakin maassa sen vahvimpia kanavia. Alueorganisaatiot hyödyntävät monipuolisesti SoMea, myös kehittämisprojekteja. Tarinallisuus ei vielä näy kovinkaan hyvin.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
<i>36. Edistetään kokous-, kongressi-, tapahtuma- ja kannustematkailua Suomen kansainvälisen näkyvyyden lisäämiseksi</i>	VF/Finland Convention Bureau tarjoaa tieteen tekijöille, liitoille, järjestöille ja yrityksille maksutonta apua ja konsultaatiota kansainvälisten kongressien ja yritystapahtumien kutsumisessa, suunnittelussa ja markkinoinnissa. FCB järjestää alan elinkeinolle messu- ja	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

	myyntitilaisuuksia ulkomailla. Finpron Global Network eli ulkomailla sijaitsevat toimistot on koulutettu tuottamaan myös kokous- ja kongressialan leadeja FCB:lle eli tuomaan tietoa muissa maissa järjestetyistä kongresseista. Työssä ovat vahvasti mukana myös kaupunkien kongressitoimistot.	
--	---	--

37. Kehitetään uusia tapoja sitouttaa paikalliset toimijat ja asukkaat tuottamaan sisältöä ja viemään markkinointiviestiä eteenpäin	Alueorganisaatioilla on monia erilaisia toimia asian edistämiseksi kuten Helsinki Secrets-kampanja, Espoo -tarinaa rakennettu espooalaisten kanssa, MM2017 Lahti, Rovaniemen meet the locals, dine with locals, Kiss my Turku ja Kaakon kajauttajat.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
38. Selvitetään parhaat, erityisesti pienille matkailuyrityksille sopivat, myynnin toimintamallit ja jalkautetaan ne	Visit Finlandin katto- ja kasvuohjelmien toimenpiteillä autetaan pk-yrityksiä paketoimaan tuotteitaan ja palveluitaan osaksi ostettavia tuotekokonaisuuksia. Tuotepaketeille etsitään sopivat myyntikanavat kohdemarkkinoilta. Tuotteita esitellään myös kansainvälisiä jakelukanavia palveleville incoming-toimistoille. Yksittäisiä tuotteita ja paketoituja kokonaisuuksia esitellään myös visitfinland.com:n MyStay -tuotekatalogissa. Digitaalisia myyntialustoja kartoitetaan teemakohtaisten jakelukanavaselvitysten avulla.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
39. Panostetaan kotimaan matkailumarkkinointiin lähimatkailun kasvattamiseksi	Alueorganisaatioilla on monia erilaisia toimia asian edistämiseksi.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
40. Etsitään ja hyödynnetään uusia digitaalisuuden mukanaan tuomia markkinointiviestinnän kanavia	Visit Finlandin katto- ja kasvuohjelmat hyödyntävät markkinointiviestinnässään monipuolisesti kohdemarkkinoiden digitaalisia kanavia. Markkinointikampanjoiden mediavalinnat painottuvat vahvasti digitaalisiin kanaviin. VF on kehittänyt omia digitaalisia markkinointialustoja sisältöjen monipuolisuuden takaamiseksi. Visit Finland on teettänyt kyselyn VF-edustajien keskuudessa kussakin maassa hyödynnettävistä digitaalisista kanavista. Alueorganisaatioissa uusia kanavia etsitään ja käytetään aktiivisesti ja yhteistyötä hyödyntäen (vaihtelee alueittain 1-5).	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

3.2 Digitaalisuus vahvemmin osaksi yritysten liiketoimintaa		
41. Selvitetään matkailun digitalisoinnin pullonkaulat ja ratkaisuvaihtoehdot	TEM toteutti syksyllä 2015 selvityksen ”Digitaalisen matkailumarkkinoinnin ja myynnin haasteet ja ratkaisuehdotukset”.	5)toimenpide on toteutettu
42. Matkailupalvelut digitaalisesti ostettavaksi ja löydettäväksi	Digitaalisuus ja sen käyttöönotto on keskeinen painopiste Tekesin strategiassa ja toiminnassa. Rahoitusta kohdennetaan niin yritysten kuin tutkimuslaitosten digitaalisuutta edistäviin tutkimushankkeisiin. Tekesin rahoitus on avoinna myös matkailuyrityksille. Digiboost-rahoitus on erinomainen väline kehittämään markkinoille pääsyä. Innovaatioaseteli tukee laaja-alaisesti digitaalisuuden kehittämistä. Alueelliset digihankkeet, VF:n mystay	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
43. Matkailu- ja digiyritysten parhaat käytännöt	Tekesin Fiilis-ohjelma panostaa innovatiivisiin aineettomiin arvoihin ja soveltuu matkailualan liiketoiminnan kehittämiseen. Tekesin Liideri-ohjelma kannustaa liiketoiminnan ja organisaation johtamisen uusien käytäntöjen kehittämiseen. Ekosysteemien, esimerkiksi matkailukeskusten, uudistuminen ja uudet ratkaisut voivat olla sovellettavissa esim. Tekesin Älykkäät kaupungit -ohjelman tuloksista.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
44. Käynnistetään matkailuyrityksille suunnattuja koulutuksia osaamisen vahvistamiseksi	Useat oppilaitokset tarjoavat yrityksille suunnattuja koulutuksia mm. 7 suomalaisen korkeakoulun perustama kansallinen yhteistyöverkosto tarjoaa eMatkailu-kokonaisuutta, sekä useita muita digi-kursseja.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
45. Varmistetaan koko Suomessa tarkoituksenmukaiset, kohtuuhintaiset, nykyajan ja tulevaisuuden tietoyhteiskunnan tarpeisiin vastaavat sekä kiinteät verkot että langattomat verkot (asukkaat, yritykset, matkailijat)	Suomen Yhteisverkko Oy on rakentanut Pohjois- ja Itä-Suomeen lähes kaksi tuhatta uutta tukiasemaa, jotka korvaavat Soneran ja DNA:n omat matkapuhelinverkot. Verkko kattaa noin puolet Suomen pinta-alasta ja sen alueella asuu noin 15 prosenttia väestöstä. Uuden matkapuhelinverkon peitto on hyvä myös haja-asutusalueella.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

4 Matkailun kasvua tukeva saavutettavuus ja toimivat matkaketjut

4.1 Sujuva rajaliikenne ja – maahantulomuodollisuudet

46. Varmistetaan venäläisten matkailijoiden kasvun tueksi	Itärajan rajanylityspaikkojen infrastruktuuri on riittävä ja se mahdollistaa noin 20 miljoonaa vuosittaisen rajanylittäjän rajatarkastukset. Rajaliikenteen olosuhteiden kehittäminen jatkuu edelleen. Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin henkilöstöresursseihin ei ole tullut lisäyksiä.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
47. Luodaan suunnitelma ja varataan resurssit viranomaisten tulkkauk-, käännös- ja kielipalveluille sekä koulutukseen kieli- ja kulttuuriosaamisen osalta	Laaja ja yksityiskohtainen suunnitelma lisääntyvään venäläismatkailuun tehty poliisin osalta. Rajavartiolaitoksen osalta ei ole muutostarpeita.	0)toimenpidettä ei ole toteutettu
48. Varmistetaan viisumitoimintojen sujuvuus maissa, joiden kansalaisilta vaaditaan viisumit	Kiinassa on avattu 13 uutta viisumikeskusta.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu

4.2 Ratkaisuja pitkäjänteiseen lentosaavutettavuuteen		
49. Ylläpidetään verkostoperiaatteella matkailun kasvua tukeva lentokenttäverkosto	Asiaa koskeva linjaus on tehty lentoliikennestrategiassa.	5)toimenpide on toteutettu
50. Varmistetaan Helsinki-Vantaan rooli kilpailukykyisenä hubina	Asiaa koskeva linjaus on tehty lentoliikennestrategiassa.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
51. Kasvatetaan vetovoimaisten matkailukohteiden kysyntää saavutettavuuden varmistamiseksi	Lentoliikennestrategian aluetyö vastaa osin toimenpiteeseen. Alueet tekevät kehittämistyötä vetovoimaisuuden edistämiseksi.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
52. Kehitetään kokonaisuutena Lapin ja Pohjois-Suomen sekä Itä-Suomen lentoasemia, lentoliikenneyhteyksiä ja matkaketjuja	Ylläksellä toteutetaan Mobility as a Service -kokeilu.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
53. Turvataan yhteistyöjärjestelyjen, verkostoitumisen ja markkinoinnin avulla Suomen lentoliikenteen ja matkailun toimintaedellytykset	Visit Finland toteuttaa niin BtoB kuin BtoC – markkinointitoimenpiteitä laajasti yhteistyössä lentoyhtiöiden kanssa, erityisesti Finnairin kanssa Aasian markkinoilla. VF:n strategista painopistettä on siirretty taktisen markkinoinnin toteuttamiseen imagomarkkinoinnin sijasta, jolloin lähes kaikissa toimenpiteissä huomioidaan saavutettavuuden varmistaminen. Finavia, alueet, yritykset ja lentoyhtiöt tekevät työtä asian edistämiseksi. Vaatii vielä systemaattista innovatiivista otetta.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
54. Toteutetaan ovenavauksia uusille lentoreiteille	Visit Finland tukee yhteisillä markkinointitoimenpiteillä kaikkia uusia lentoreittejä niitä operoivien lentoyhtiöiden kanssa. VF kartoittaa ja edistää myös jatkuvasti uusien charter-lentojen avaamista eri puolille Suomea. Finavia ja matkailualueet yhdessä yritysten kanssa tekevät aktiivista työtä uusien lentoyhteyksien edistämiseksi.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
55. Edistetään kilpailun mahdollisten rajoitteiden poistamista	EU:n lentoliikenne-sopimusneuvotteluihin vaikutetaan. Pyrkimyksenä on lentoliikennemarkkinoiden	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

	avaaminen kolmansiin maihin. Lentoliikennemarkkinoiden avaamisesta neuvotellaan sekä uudistamalla kahdenvälisiä lentoliikennesopimuksia että kolmansien maiden kanssa.	
56. Kehitetään uusia alueellisten lentoasemien toimintamalleja, jotka voivat liittyä niin niiden ylläpitovastuuseen, markkinointiin, rahoitukseen kuin yhteistoimintaan		0)toimenpidettä ei ole toteutettu
4.3 Tiestön sekä raide- ja vesistöliikennepalvelutaso matkailualan tarpeet huomioon ottaen		
57. Kohdennetaan ja ajoitetaan teiden hoitotoimenpiteet matkailuliikenteen turvallisuus varmistaen	Tienvarsipalvelujen verkon kehittämisessä huomioidaan matkailullisesti, maisemallisesti (nähtävyydet, luonnon ympäristö) ja kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet. Liikenneverkon ja sen rakenteiden kulumisesta ja ikääntymisestä aiheutuvia vaurioita korjataan ja vanhoja väylärakenteita uusitaan nykyvaatimusten tasolle. Liikenneverkon palvelutasoa parannetaan pienillä investoinneilla.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
58. Varmistetaan matkailukohteisiin ohjaavien opasteiden ajantasaisuus ja toimivuus	Maantielain muutos kevensi maanteiden tienvarsimainonnan sääntelyä. Jatkossa tilapäisen ilmoituksen pystyttämiseen ei tarvita lupaa. Samalla luovuttiin pidempiaikaisten tienvarsimainosten poikkeuslupamenettelystä. Nykyään riittää, että mainostaja tekee ilmoituksen pidempiaikaisesta tienvarsimainoksesta.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
59. Parannetaan kevyen liikenteen väylien kuntoa, kunnossapitoa, riittävyttä, toimivuutta ja valaistusta matkailukeskuksissa ja matkailukohteiden läheisyydessä	Tampereen seudulla on käynnistetty pyöräilyn pääreittien kuntoinventointi ja parantamistarpeiden toimenpidesuunnittelu sisältäen kävely- ja pyöräilyteiden talvihoidon. Oulussa parannetaan pyöräilyn pääreittien talvihoitoa. Rovaniemelle on valmistunut kevyen liikenteen	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

	edistämissuunnitelma.	
60. Varmistetaan erityisesti suurten matkailukeskusten läheisten junayhteyksien palvelutaso	Tuetun junaliikenteen palvelutasoa jouduttiin supistamaan maaliskuussa 2016, kun joukkoliikenteeseen osoitettua määrärahaa leikattiin. Junaliikenteen palveluita on pyritty kohdentamaan entistä vaikuttavammin painottaen työssäkäynti- ja opiskeluyhteyksiä ja mahdollisuuksien mukaan myös matkailuyhteyksiä.	0)toimenpidettä ei ole toteutettu
61. Järjestetään saariston liikenne - ja kuljetuspalvelujen kokonaisuus siten, että syntyy mahdollisuuksia markkinaehtoisille liikennepalveluille, jotka hyödyttävät myös matkailuelinkeinon kehittymistä	Osana hallitusohjelman kärkihanketta toteutetaan Saariston liikennepalvelujen kehittämiseen liittyvää kokeilu, missä myös matkailu on mukana.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
62. Selkeytetään lainsäädäntöön liittyviä määräyksiä siten, että rannikko- ja sisävesiliikenteen elinkelpoisuus voidaan varmistaa	Uudet alusturvallisuusmääräykset tulivat voimaan vuoden 2013 alussa. Määräyksissä on huomioitu Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet ja EU-lainsäädäntö. Kansallisessa harkinnassa olevien määräysten osalta Liikenteen turvallisuusviraston tavoitteena on ollut alusturvallisuuslaissa säädettyjen yleisten turvallisuusvaatimusten ja alusturvallisuuden kannalta riittävän tason saavuttaminen. Määräyksiin sisältyvillä pitkillä siirtymäaajoilla on laivanisännille pyritty varmistamaan kohtuullinen aika tarvittavien muutosten tekemiseen ja kustannusten jakamiseen useammalle vuodelle.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

4.4 Toimivien matkaketjujen kehittäminen

63. Kehitetään taksipalveluja ja kutsujoukkoliikennettä yhdessä joukkoliikenteen kanssa yhtenä kokonaisuutena, jotta voidaan taata sujuvat yhteydet matkailukeskuksiin ja matkailuyrityksiin.	Liikennekaari toteuttaa hallituksen kärkihanketta, jossa rakennetaan digitaalisen liiketoiminnan kasvu ympäristö. Liikennesektorilla poistetaan lainsäädännöstä uudenlaisten digitalisaatiota hyödyntävien palvelujen kehittämisen esteitä. Liikennekaarella toteutetaan norminpurun kärkihanketta ja kuljetuskustannusten säästötoimenpiteitä. Asiakkaille tarjotaan jatkossa eri liikkumis- ja liikennemuodoista rakentuvaa joustavaa, räätälöitävää ja koko matkaketjun kattavaa palveluvalikoimaa yhdistelemällä erilaisia liikkumistapoja.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
64. Kehitetään matkailuliikenneinformaatiota ja -palveluiden käyttöä hyödyntäen myös sosiaalisen median ja älypalvelun tuomia mahdollisuuksia sekä opasteita kieliversiot huomioiden	Liikennekaarta koskevassa esityksessä kaikkia toimijoita koskeva vaatimus matkustajan sähköisen yhteystiedon keräämisestä edesauttaisi liikkumisen ja matkailun kokonaispalvelujen kehittämistä ja parantaisi samalla matkustajan turvallisuutta julkisessa liikenteessä. Useita pilottiprojekteja käynnissä kuten Aurora Maas.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu

5 Kilpailukykyä tukevan toimintaympäristön varmistaminen

5.1 Matkailutilastoinnin varmistaminen ja elinkeinoa tukevan tutkimuksen toteuttaminen		
65. Kehitetään matkailun tulo- ja työllisyysvaikutusten tilastointia, missä matkailutilinpito ja matkustustase ovat avainasemassa	Tilastokeskus toteutti TEM:n toimeksiantona matkailutilinpidon laskentajärjestelmän ja uudet tiedot vuosilta 2011-2013. Matkailutilinpitoa tuotetaan nykyisin vuosittain Tilastokeskuksen ja Visit Finlandin välisen sopimuksen mukaisesti. Tilastokeskus toteuttaa TEM:n toimeksiantona alueellisen matkailutilinpidon kehittämishanketta, valmis 4/2017. Suomen Pankin keräämä maksukorttiaineisto on käytössä matkustustaseen lähdeaineistona.	4)toimenpide on lähes kokonaan toteutettu
66. Hyödynnetään Big Data -aineistoja matkailutilastoissa	Tilastokeskus osallistuu Eurostatin Big Data -hankkeeseen. Tavoitteena on saada pilottiaineistoa vuoden 2016 loppuun mennessä. Vuodelle 2017 on budjetoitu jatkohanke, joka keskittyy pilottiaineiston hyödyntämiseen.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
67. Kehitetään matkailutilastojen jakeluratkaisuja mm. web-pohjaisten räätälöityjen asiakasratkaisujen tuottaminen	Visit Finlandille on kehitetty Tilastopalvelu Rudolf, joka toimii laajasti matkailutilastojen web-pohjaisena jakelualustana. Keväällä 2017 palveluun lisätään myös alueellisen matkailutilinpidon tiedot.	4)toimenpide on lähes kokonaan toteutettu
68. Kehitetään lakkautetun Rajahaastattelututkimuksen korvaava matkailijatutkimus	Visit Finland -matkailijatutkimus on käynnistynyt vuoden 2014 alusta ja sitä kehitetään jatkuvasti vastaamaan aikaisemmin Tilastokeskuksen tuottamaa Rajahaastattelututkimusta.	5)toimenpide on toteutettu
69. Toteutetaan matkailun aluetaloudelliset vaikutukset -selvitykset työ- ja elinkeinoministeriön uusien suositusten mukaan	Useat alueet ovat toteuttaneet tulo- ja työllisyys selvityksiä suositusten mukaan.	4)toimenpide on lähes kokonaan toteutettu
70. Kehitetään uusia ratkaisuja sovelletun tutkimustiedon siirtoon yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä matkailualan osaamiskeskittymien, kehittäjäorganisaatioiden,	matkailu.org –jatkon ylläpito valmisteilla.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

<i>matkailukeskusten ja muiden yritysten välillä</i>		
71. Päivitetään matkailun tutkimuksen toimintaohjelma	Toimintaohjelmaa on työstetty tutkijoiden kanssa.	4)toimenpide on lähes kokonaan toteutettu
72. Tutkimusteemat	Eri tahot ovat tuottaneet teeman mukaista tutkimusta.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
5.2 Matkailu ja sen kasvua tukeva lainsäädäntö		
73. Tehdään syvällisemmät vaikutusarvioinnit lakien ja muiden päätösten valmisteluvaiheessa, mm. huomioida erikokoiset matkailuyritykset ja näiden tasapuolinen kohtelu	Lausunnoissa ja lain valmistelussa on kiinnitetty huomiota asiaan.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
74. Kehitetään uusia toimintatapoja viranomaisvalvonnan ja – tarkastuksien tehostamiseen	Kuluttajaturvallisuuden valvonta on keskitetty 1.5.2016 alkaen Tukesiin.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
75. Varmistetaan, että matkailuelinkeinon (ravintolat, yökerhot, viinitilat, pienpanimot) kilpailukyvyn edellytykset huomioidaan alkoholilainsäädännön uudistusprosessissa	Toteutettu työpaja syksyllä 2015. STM:n lausuntokierros päättyy 16.1.2017.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet
76. Alennetaan palveluelinkeinojen sähkövero asteittain samalle tasolle kuin teollisuuden sähkövero		0)toimenpidettä ei ole toteutettu
77. Toteutetaan kattava selvitys kahden viikon kesälomien siirron vaikutuksista matkailuelinkeinolle sekä esim. tutkintoihin ja pääsykokeisiin sekä käynnistetään tulosten perusteella tarvittavat toimenpiteet	Tällä hallituskaudella kesälomia ei tulla siirtämään, mutta rahoitusta selvitykselle etsitään.	0)toimenpidettä ei ole toteutettu
78. Selvitetään kasvava kotimajoitus ilmiönä ja sen laajuus sekä käynnistetään tulosten pohjalta tarvittavat toimenpiteet	TEM:ssä on laadittu keväällä 2016 muistio ”Kotimajoitus osana jakamistaloutta” sekä ”Ohjeita kotimajoitusta tarjoavalle”, joka on käännetty myös ruotsiksi ja englanniksi.	3)toimenpiteestä on toteutettu yli puolet

5.3 Infrastrukturi ja maankäyttö matkailua tukevaksi

79. Kehitetään kaavoitusta niin, että sillä voidaan arvioida, vertailla ja yhteensovittaa elinkeinojen intressejä ja muita arvoja	Kaava valmistellaan vuorovaikutuksessa niiden henkilöiden ja yhteisöjen kanssa, joiden oloihin tai etuihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa. Kaavaa laadittaessa selvitetään suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset.	4)toimenpide on lähes kokonaan toteutettu
80. Suositellaan matkailun maankäyttöstrategioiden laadintaa osana maankäytön suunnittelua	Matkailu on huomioitu maakuntakaavatyössä ja strategioissa mm. Uudenmaan matkailun aluerakenne 2050 – esiselvitys (2016) Matkailukeskuksille on laadittu kehittämissuunnitelmia, master planeja, joissa on tarkasteltu maankäyttöä, ja jotka toimivat kaavoituksen tausta-aineistona.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
81. Kehitetään ja ylläpidetään matkailun toimintaedellytyksiä parantavaa infrastruktuuria vastamaan asiakkaiden laatuvaatimuksia		2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
82. Varmistetaan matkailullisesti tärkeiden reitistöjen ja niitä tukevan infrastruktuurin toimivuus ja reittien turvallinen opastus	Metsähallitus on toteuttanut lukuisia toimia toimenpiteen edistämiseksi.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
83. Edistetään kiinalaisten käyttämän maksuvälineen UnionPayn käyttömahdollisuutta myös Suomessa	UnionPay on käytössä osassa Suomea. Alipay aloittamassa toimintaa.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

5.4 Osaavan työvoiman varmistaminen perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen avulla		
84. Parannetaan alan imagoa ja houkuttelevuutta ympärivuotisen osaavan työvoiman turvaamiseksi	Oppilaitosten kanssa on tehty yhteistyötä toimenpiteen toteuttamiseksi. Käytännön esimerkkejä ovat esim. harjoittelut, työssäoppimisjaksot, oppisopimustyöskentely, opinnäytetyöt, kehittämisprojektit, kampanjat sekä viestintä- ja koulutustoimet.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
85. Varmistetaan kasvavan alan aloituspaikkatarve kaikilla koulutusasteilla		0)toimenpidettä ei ole toteutettu
86. Kehitetään eri koulutusasteiden tutkintoon johtavan koulutuksen työelämälähtöisyyttä siten, että matkailun kehittämisen näkökulmasta se on määrällisesti oikeaa, ajantasaista, joustavaa ja merkityksellistä		1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
87. Varmistetaan, että opetussuunnitelmissa huomioidaan moniosaajien tarve ja eri alojen välisten rajapintojen hyödyntäminen		1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu
88. Edistetään toimenpiteitä, jotka tukevat kasvavaa alan kansainvälisen osaamisen tarvetta, niin tärkeimpiin kohderyhmiin liittyvää monipuolista kielitaitoa kuin kulttuuriosaamista		2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
89. Toteutetaan yrittäjät ja elämän mittaisen oppimisen näkökulmat huomioivia täydennyskoulutuskokonaisuuksia sekä lyhytkestoisia täsmäkursseja alueellisiin ja paikallisiin tarpeisiin		2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa

5.5 Julkista rahoitusta tiekartan mukaisesti kohdentamalla vahvempaa kasvua		
90. Kohdennetaan julkista rahoitusta tiekartan painopisteiden, kärkihankkeiden ja kärkiteemojen toteutukseen	Tiekartan toimenpiteitä on toteutettu mm. rakenne-, maaseutu- sekä meri- ja kalatalousrahastohankkeilla, maakunnan kehittämisrahalla, investoinneilla, kasvuohjelmien rahoituksella, Tekesin rahoitusinstrumenteilla, VNTEAS-hankevaroilla sekä valtionavustuksilla.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
91. Kohdennetaan julkista tukea ja asiantuntija-apua yritysten haastaville ja uutuusarvoa sisältäville kehittämisprojekteille	Tekes-hankkeet	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
92. Tuetaan matkailuyritysten yhteisvientihankkeita	Matkailuyritysten kv-yhteishankkeita on rahoitettu 340 000 eurolla vuonna 2015.	4)toimenpide on lähes kokonaan toteutettu
93. Tiedotetaan EU:n suorista rahoitusmahdollisuuksista	Eri toimijat ovat tiedottaneet mm. Euroopan komission matkailulle sunnatuista hauista, rakenne- ja investointirahasto-ohjelmista, Horisontti 2020 -ohjelmasta sekä COST-, Eureka- ja Eurostars-rahoituksesta.	2)toimenpiteen toteuttaminen on jatkunut jo jonkin aikaa
94. Hyödynnetään Invest in Finlandin palveluja kypsän hankkeen toteuttamisessa	Asia on valmistelussa.	1)toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu